

MEER

GENERATIE

WONEN

een pleidooi
voor gemengde
woonomgevingen

It takes a village...

De aanleiding en relevantie van dit boek over meergeneratiewonen, geschreven door architectuurcriticus en journalist Kirsten Hannema.

Terug van weggeweest

Meergeneratiewonen beleeft een revival. Aan de hand van een (beeld-) essay en een korte geschiedschrijving wordt het meergeneratiewonen belicht. Vervolgens wordt ingegaan op hedendaagse ontwikkelingen en de urgentie van deze vorm van samenleven. Biedt meergeneratiewonen een nieuw perspectief op de vragen van morgen?

Meergeneratiewonen

Meergeneratiewonen kan worden teruggebracht tot drie kernkwaliteiten. Aan de hand van voorbeelden passeren factoren de revue die van belang zijn voor het succes van meergeneratiewonen.

Catalogus

Het mengen van generaties in de woonomgeving kan overal. Op uiteenlopende locaties, in lage én hoge dichtheden. De Catalogus presenteert inspirerende projecten uit binnen- en buitenland.

Case studies

Met ontwerpend onderzoek wordt aangetoond hoe meergeneratiewonen in de huidige praktijk kan worden toegepast. De kansen in de bestaande stad zijn onderzocht aan de hand van de naoorlogse flatwijk en de jaren zeventig 'bloemkoolwijk'. Voor de nieuwbouw is het hybride stadsblok als uitgangspunt genomen.

Portretten

Vier persoonlijke verhalen over meergeneratiewonen in uiteenlopende sociale- en ruimtelijke contexten.

Nawoord

Na enkele jaren onderzoek naar dit onderwerp te hebben gedaan is het tijd voor een nabeschuiving met conclusies en aanbevelingen.

5	IT TAKES A VILLAGE...
17	TERUG VAN WEGGEWEEST
43	MEERGENERATIEWONEN
103	CATALOGUS
165	CASE STUDIES
197	PORTRETTE

213	NAWOORD
221	BRONNEN
225	COLOFON

↑ clusterwonen in CODHA, Genève (CH)
©Dreier Frenzel, beeld: Eik Frenzel

Leeswijzer, verwijzingen

Dit boek kan op verschillende manieren worden gelezen: in één keer of in delen. Ook om dit mogelijk te maken zijn er verschillende (kruis-) verwijzingen gemaakt naar interne en externe bronnen. Naast de doorlopende tekst zijn referentie-icoon geplaatst, in drie categorieën.

- Dit is een interne verwijzing naar een ander gedeelte van het boek waar het onderwerp met meer diepgang wordt behandeld. De cijfers verwijzen naar het betreffende paginanummer.
- ➦ Deze interne verwijzing wordt gemaakt als het onderwerp uit de tekst een direct verband houdt met een referentieproject uit de Catalogus. De cijfers verwijzen ook hier naar de betreffende pagina's.
- Dit is een verwijzing naar een externe bron. De bronnen zijn achterin het boek opgenomen in de bronnenlijst. De cijfers corresponderen met het volgnummer in de bronnenlijst.

← de jongste generatie in San Riemmo, München (DE)
©Summacumfemmer / Büro Juliane Greb,
beeld: Petter Krag

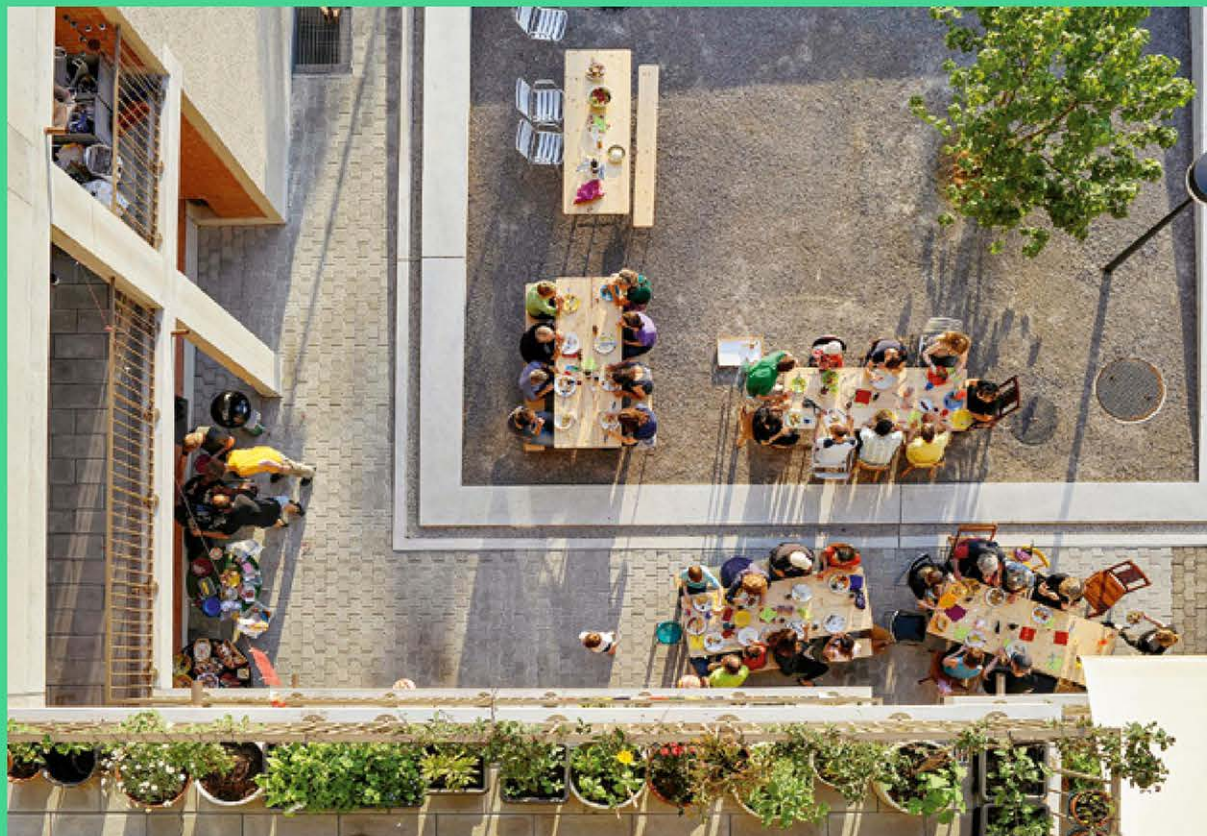

↑ gevels regelen de privacy tussen de woningen en de collectieve binnenplaats, Copper Lane, Londen (UK)
©Henley Halebrown Architects, beeld: Nick Kane

↓ gezamenlijke keuken tussen enkele clusterappartementen van Haus A, Mehr Als Wohnen, Hunziker Areal, Zürich (CH)
©Duplex Architekten, beeld: Johannes Marburg

↑ royale ontsluiting als verblijfs- en ontmoetingsruimte, Kraftwerk1 Heizenholz, Zürich (CH)
©Adrian Streich Architekten, beeld: Jürg Zimmermann

↑ de bewoners van deze wooncoöperatie genieten van een gezamenlijke maaltijd, Kraftwerk1 Heizenholz, Zürich (CH), ©Adrian Streich Architekten, beeld: Katrin Simonett

‘Meergeneratiewonen is voor mensen die voldoening ervaren door een buur te helpen met iets kleins – of door gewoon een praatje te maken – allemaal zonder dat de voordelen van de eigen woonomgeving in het gedrang komen.’

Meergeneratiewonen

In Nederland zijn tal van maatschappelijke ontwikkelingen gaande waarvoor het concept van meergeneratiewonen van betekenis kan zijn, al is het maar het begin van een oplossing.

Maar waar bestaat dat concept dan uit? In dit hoofdstuk ontleden wij het begrip meergeneratiewonen tot een samenhangend geheel van doelstellingen en uitwerkingen die met elkaar de specifieke eigenschappen van de meergeneratieomgeving bepalen. Deze ideeën worden in dit hoofdstuk geconcretiseerd met referenties uit binnen- en buitenland.

↑ La Borda heeft ook een collectieve buitenruimte aan de schaduwrijke noordelijke zijde, La Borda, Barcelona (ES)
©Lacol, beeld: Lluç Miralles

Catalogus

Er zijn tal van goede voorbeelden uit binnen- en buitenland waarin een of meerdere principes van het meergeneratiewonen zijn uitgewerkt. Deze voorbeelden liggen soms landelijk en zijn ruim bemeten, in andere gevallen juist klein en in een hoge stedelijke dichtheid. Sommige liggen nog op de teken tafel, anderen zijn reeds enkele jaren geleden gerealiseerd.

De 27 voorbeelden die we in deze Catalogus samenvatten zijn uiteenlopend in context en omvang om te benadrukken dat meergeneratiewonen overal en op verschillende schaalniveaus kan worden gerealiseerd. Bij elk project worden de belangrijkste kenmerken samengevat die verband houden met het onderwerp. Elders in deze publicatie worden verwijzingen gemaakt naar de projecten in deze catalogus.

Woongemeenschap
Eikpunt
Lent (NL)
p. 111

Kas & Co
Utrecht (NL)
p. 133

Huis Eén
Amsterdam (NL)
p. 139

House M-M
Helsinki (FI)
p. 129

Curaçaostraat
Groningen (NL)
p. 117

Linck
Oss (NL)
p. 135

De Binnenhaven
Almere (NL)
p. 141

Lange Eng
Kopenhagen (DK)
p. 123

wij_land
Amsterdam (NL)
p. 121

Drie Generatiehuis
Amsterdam (NL)
p. 137

Caring Wood
Maidstone (UK)
p. 109

Copper Lane
London (UK)
p. 159

Brutopia
Brussel (BE)
p. 151

Siedlung Kuppe
Horgen (CH)
p. 115

Kraftwerk1
Heizenholz
Zürich (CH)
p. 119

Grünmatt
Zürich (CH)
p. 125

Mehrgenerationhaus
Darmstadt (DE)
p. 113

San Riemo
München (DE)
p. 145

Friesenberg
Zürich (CH)
p. 127

Hagmann Areal
Winterthur (CH)
p. 131

Hunziker Areal,
Häuser A & M
Zürich (CH)
p. 143

Spreefeld
Berlin (DE)
p. 147

R50
Berlin (DE)
p. 153

CODHA
Genève (CH)
p. 149

Kalkbreite
Zürich (CH)
p. 155

Maiengasse
Basel (CH)
p. 157

La Borda
Barcelona (ES)
p. 161

stedelijke dichtheid (woningen / km²)

meergeneratiewonen

omvang (woningen / project)

Kraftwerk1 Heizenholz

Aan de noordelijke rand van Zürich zijn de gebouwen van twee voormalige jeugdherbergen samengevoegd tot één geheel. De centrale uitbreiding bestaat hoofdzakelijk uit een netwerk van trappen, galerijen en terrassen. Doordat de bestaande trappenhuisen zijn behouden, dienen de nieuwe veranda's niet als vluchtweg en kunnen deze bijvoorbeeld worden ingericht met meubilair. De bestaande woongebouwen zijn opnieuw ingedeeld om verschillende woonvormen mogelijk te maken. Zo is er voorzien in relatief standaard 2 à 3 kamer appartementen, maar zijn er ook bijzondere collectieve woonvormen op elke bouwlaag. Aan de noordzijde bevinden zich flinke clusterwoningen waar verschillende studio appartementen vanuit een grote collectieve ruimte worden ontsloten.

Locatie Zürich (CH)
Architect Adrian Streich Architekten
Bouwjaar 2011

Aantal woningen 34
Exploitatiemodel Coöperatieve huur
Fotografie ©Jürg Zimmermann / Roland Bernath

Dankwoord

Onze dank gaat uit naar enkele personen en instellingen die zich, vaak belangeloos, direct én indirect, hebben ingespannen rondom de totstandkoming van deze publicatie.

Jantien Oving, Yvonne Witter, Anita Blom, Floris Cornelisse, Maren Merckx, Carlijn Teeven, Robbert Bovee, Pien de Vries, Collin Orcutt, Henk & Elly Oving, Bert Deiman, Sven Simons, Thelma Boas, Geurt van Randeraat, Thomas van Leeuwen, Tracy Metz, Joann Plockova, Volker Schopp, Johannes Marburg, Rufus de Vries, David Schalliol, Marjolijn Stappers en René Jongen.

Ook zijn we de personen dankbaar die ons met de tekstredactie hebben bijgestaan: Kees de Graaf, Kirsten Hannema, Anneke Speelman, Karsten Smit en Leonardo Kappel.

Deze publicatie had er heel anders uit gezien als we niet de medewerking hadden gekregen van de architectenbureaus, fotografen en andere instellingen, wiens werk een belangrijke hoeksteen van het onderzoek heeft gevormd.

Dreier Frenzel Architecture + Communication, Eik Frenzel / Roman Keller, Summacumfemmer / Büro Juliane Greb, Petter Krag, Henley Halebrown Architects, Nick Kane, Duplex Architekten, Johannes Marburg, Adrian Streich Architekten, Jürg Zimmermann, Dorte Mandrup, Stammers Kontor, Gili Merin, Ossip van Duivenbode, Stadsarchief Amsterdam, Anita Blom, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Het Utrechts Archief, Macdonald Wright / Rural Office, Heiko Prigge, SO-IL, Lacol, LLuc Miralles, Lilith Ronner van Hooijdonk, MWA Hart Nibbrig, ifau & Jesko Fezer / Heide & von Beckerath, Andrew Alberts, Esch Sintzel Architekten, Kuster Frey, Katrin Simonett, weberbrunner architecten / Soppelsa Architekten, Dominic Buettner, Korteknie Stuhlmacher Architekten, Moritz Bernouilly, Geurst & Schulze, Philip Heckhausen, Pool Architekten, Müller Sigrist Architekten, Mecanoo, BNA Onderzoek, Monique Gorisse, Margo Emmen, Els Leclercq, Stekke + Fraas architecte (s)(n), Tim van de Velde, KAW, Gerard van Beek, Van Laarhoven Combinatie, Time to Access, Carpaneto Architeckten / Fatkoehl Architeckten / BAR Architekten, Andrea Kroth, James Morris, KFWM Architekten, Dirk Altenkirch, Roland Bernath, Space&Matter, Marcel van der Burg, Graber Pulver Architekten, Mathis Kamplade Architekten, Seraina Wirz, Rory Gardiner, Tuomas Siitonen Office, Tuomas Uusheimo, Maija Luutonen, Georg Aerni, INBO, Rufus de Vries, KCAP, Tim Stet, Peter de Kom, bureau SLA, Florian Summa, Ute Zscharnt, Thomas Bruns, Volker Schopp, David Grandorge, Miroslav Šik, Diego Rosero Erazo, Dylhan Groenendijk

Colofon

Dit boek is tot stand gekomen in een samenwerking tussen het architectenbureau BETA en gebiedsontwikkelaar AM.

Tenzij anders vermeld berusten de auteursrechten van het gebruikte beeldmateriaal bij de respectievelijke makers. Deze beelden mogen niet zonder toestemming worden vermenigvuldigd. BETA heeft de grootst mogelijke zorg besteed om toestemming te krijgen voor het gebruik van beeldmateriaal in dit boekwerk. Ingeval een maker niet erkend is in zijn of haar werk wordt hen verzocht contact op te nemen met BETA.

Tekst

Auguste van Oppen, Kirsten Hannema, Anouk Reintjens

Interviews

Anouk Reintjens, Kirsten Bekkers

Ontwerp en beeldredactie

Auguste van Oppen, Evert Klinkenberg, Karin ter Laak

Drukwerk

Drukkerij Tripiti, Rotterdam

BETA

office for
architecture
and the city

BETA

Auguste van Oppen
Evert Klinkenberg
Maxim Zuev
Julie Reeb
Nicola Zedda

AM

Johan Snel
Anouk Reintjens
Kirsten Bekkers
Karin ter Laak

Copyright ©2023
BETA office for architecture and the city
NDSM plein 19
1033 WC Amsterdam
The Netherlands
www.beta-office.com
info@beta-office.com

AM
Ptolemaeuslaan 80
3502 HB Utrecht
The Netherlands
www.am.nl
info@am.nl

Meergeneratiewonen is terug van weggeweest. Steeds meer mensen zien de voordelen van het samenleven en het delen van dynamiek en tijd van mensen van verschillende leeftijden. Architectenbureau BETA en gebiedsontwikkelaar AM onderzochten deze ontwikkeling en laten zien hoe dit vroegere idee, in de context van nu kan worden gerealiseerd. In deze publicatie wordt verkend hoe de filosofie van het meergeneratiewonen kan worden toegepast op meerdere schaalniveaus en in verschillende dichtheden aan de hand van concrete voorbeelden en ontwerpideeën. Ook wordt ingegaan op het financieel-juridisch kader voor meergeneratiewonen in Nederland.

Voor u ligt het resultaat van de gezamenlijke zoektocht. Het is een uitnodiging aan gemeentes, corporaties, beleggers, bouwers en ontwerpers om het idee samen met ons verder op te pakken.

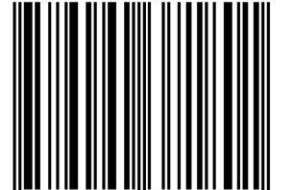

BETA office for
architecture
and the city

AM

ISBN 978-90-90-37180-1

9 789090 371801 >